

Folkhälsomyndigheten

Styrmedel för att främja hälsa

Pia Lindeskog

2025-09-05

Exempel på styrmedel för liv och hälsa

- Nollvision i trafiken
 - Tobakskonsumtion
 - Alkoholkonsumtion
-

Styrmedel rörande tobak - Lagstiftning och punktskatt

- 1 kap. Inledande bestämmelser
- 2 kap. Produktkrav och rapporteringsskyldighet
- 3 kap. Märkning och förpackning
- 4 kap. Försäljning
- 5 kap. Rökfria miljöer
- 6 kap. Tillsyn
- 7 kap. Avgifter
- 8 kap. Bemyndiganden

I januari 2025 justerades punktskatten för tobak i Sverige. Skatten på cigaretter höjdes med 9 procent, medan skatten på tobakssnus minskade med 20 procent.

Styrmedel rörande alkohol – lagstiftning och punktskatt

Alkohollagen (2010:1622) gäller tillverkning, marknadsföring, införsel och import av alkoholdrycker och handel med sådana varor.

- Punktskatt
 - detaljhandelsmonopol på alkoholvaror starkare än 3,5 volymprocent
 - reglerade öppettider för serverings- och försäljningsställen
 - åldersgränser för inköp av alkohol
 - begränsad marknadsföring av alkoholprodukter
 - reglerad restaurang- och detaljhandelstäthet.
-

Alkohol - marknadsföring

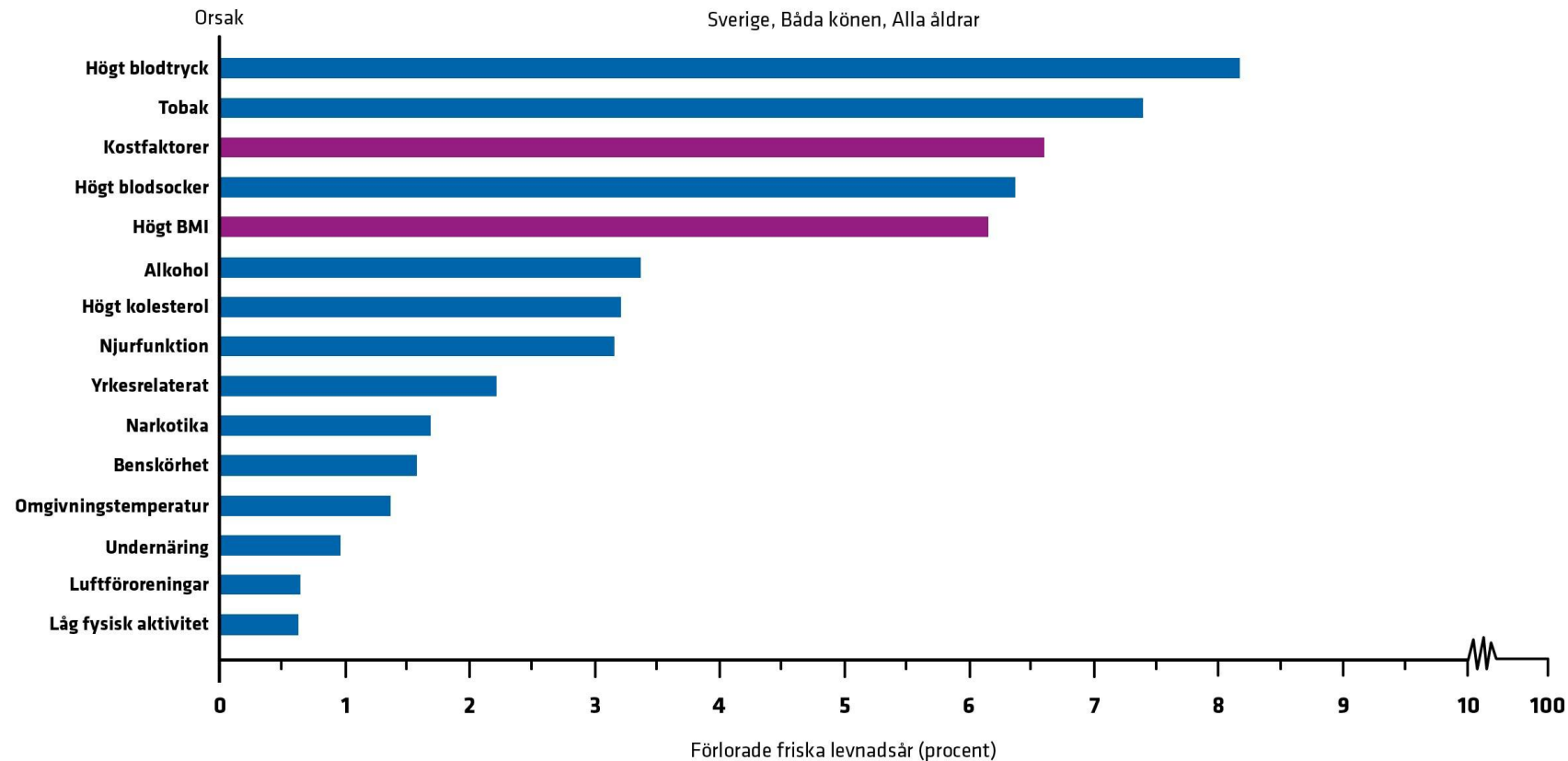
1 § Vid marknadsföring av alkoholdrycker eller alkoholdrycksliknande preparat till konsumenter ska **särskild måttfullhet iakttas**. Reklam- eller annan marknadsföringsåtgärd får **inte vara påträngande, uppsökande eller uppmåna till bruk av alkohol**.

Marknadsföring får **inte rikta sig särskilt till eller skildra barn eller ungdomar** som inte har fyllt 25 år. *Lag (2019:345)*.

När kan det bli aktuellt att införa styrmedel?

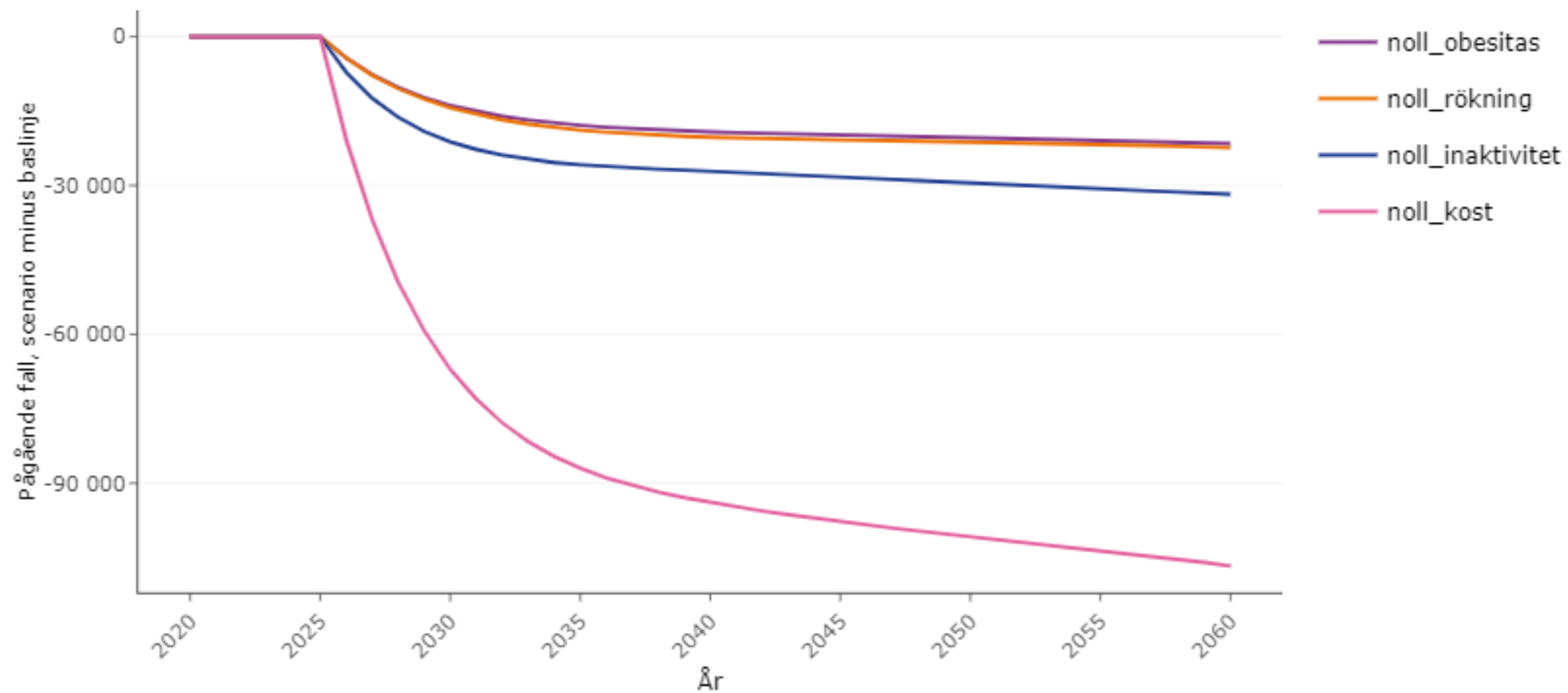
- Stor ohälsa i befolkningen och risk för död
 - Utvecklingen går åt fel håll
 - Miljö som inte stödjer
-

Ohälsa i Sverige – beskrivet som DALY

Global Burden of
Disease 2021

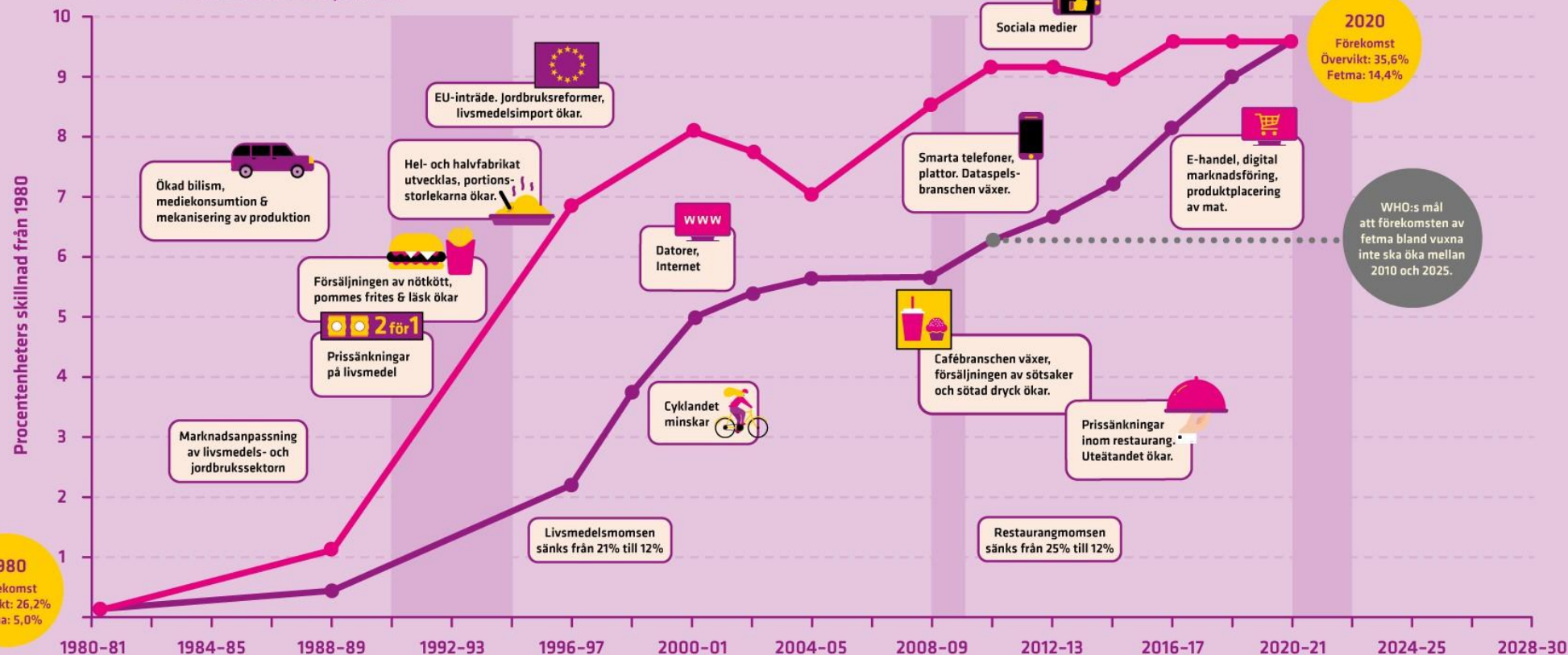
Cancer plus hjärt-kärl: Pågående fall. Hela befolkningen.

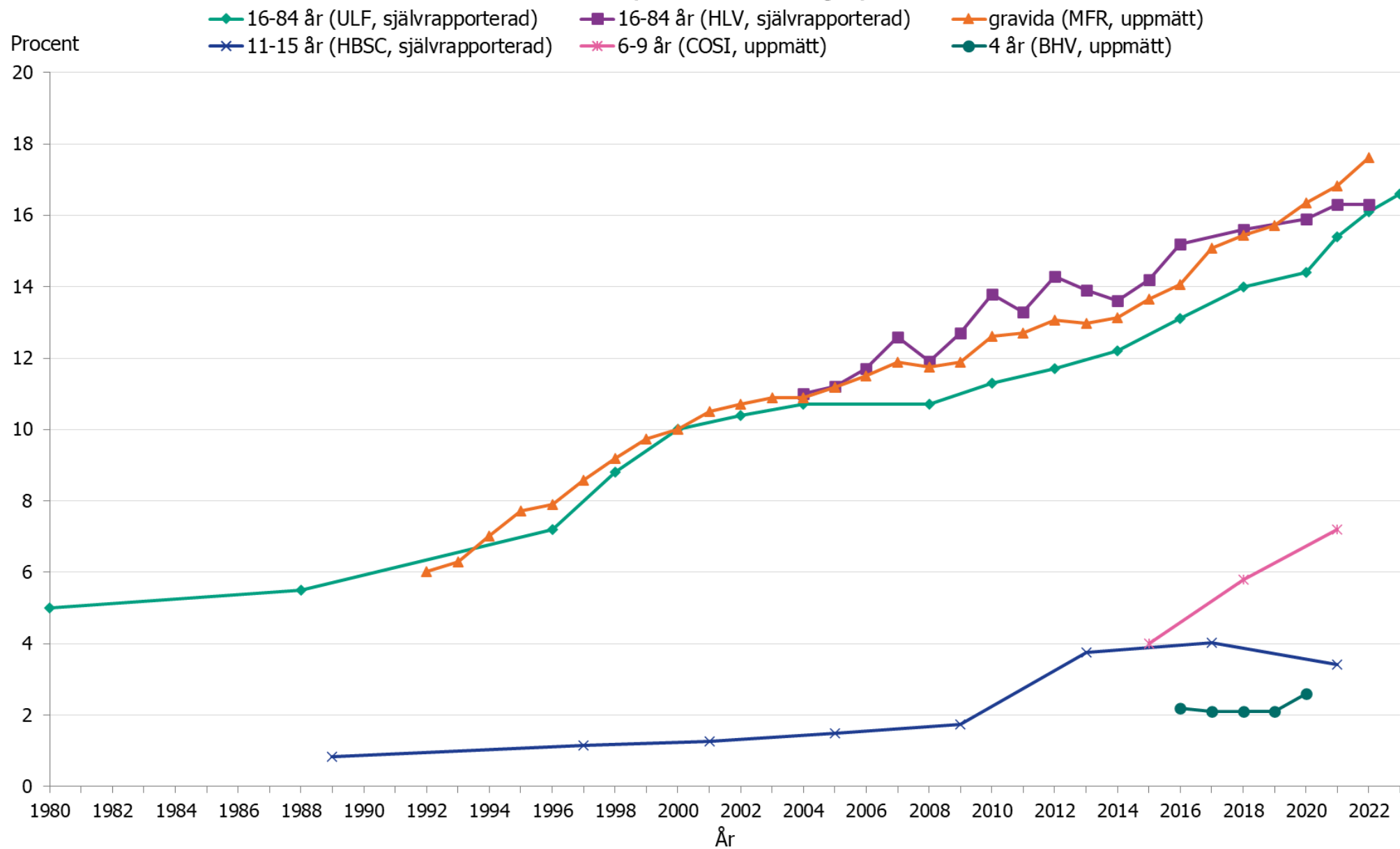
Utveckling av övervikt och fetma 1980 – 2020.

Övervikt
Fetma
WHO's mål

Finanskriser och pandemi

Fetma (BMI 30 eller högre)

Våra matvanor försämras

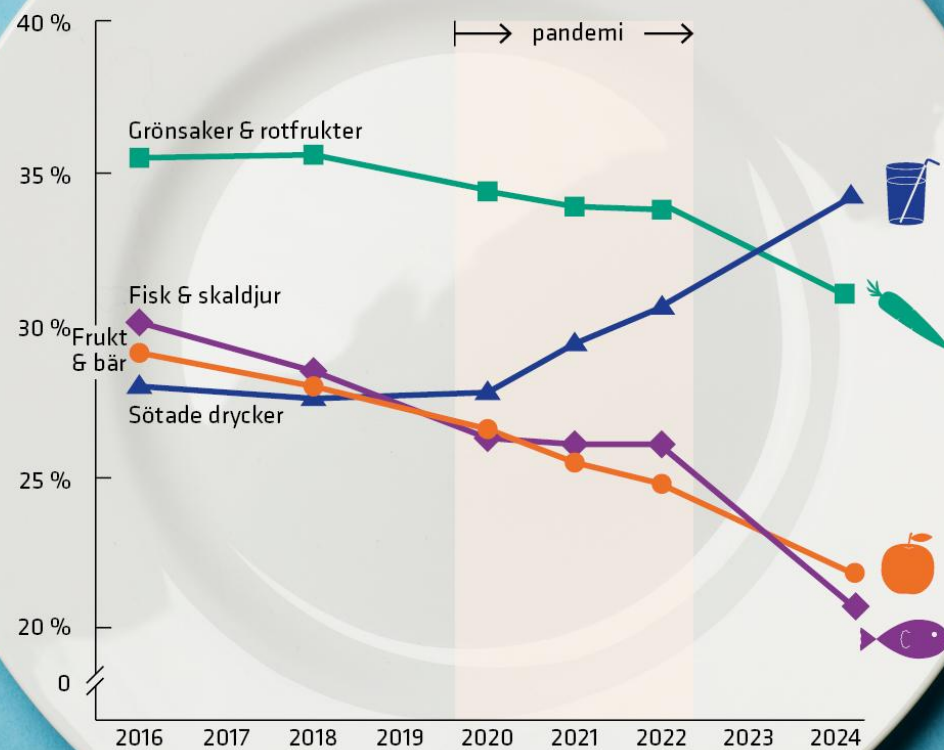

FOTO: PONTUS JOHANSSON/SCANDINAV

Folkhälsoenkäten, Folkhälsomyndigheten 2024

Människors matmiljö har förändrats

Matmiljö handlar om faktorer i den fysiska och sociala miljön som påverkar våra val och konsumtion av mat, vilket har betydelse för vår hälsa och även miljön.

Många faktorer i vår matmiljö, såsom utbud, pris, marknadsföring och tillgänglighet, men även kultur, socio-ekonomi och sociala normer, påverkar vad vi äter och kan öka risken för ohälsa. Utbudet av livsmedelsprodukter och måltider är betydligt större idag än för 30-40 år sedan.

Kommersiella bestämningsfaktorer

“Commercial determinants of health are a key social determinant, and refer to the conditions, actions and omissions by commercial actors that affect health. Commercial determinants arise in the context of the provision of goods or services for payment and include commercial activities, as well as the environment in which commerce takes place.” WHO 2023

Mat – kommersiella bestämningsfaktorer:

Utbud

Exponering

Marknadsföring

Prissättning

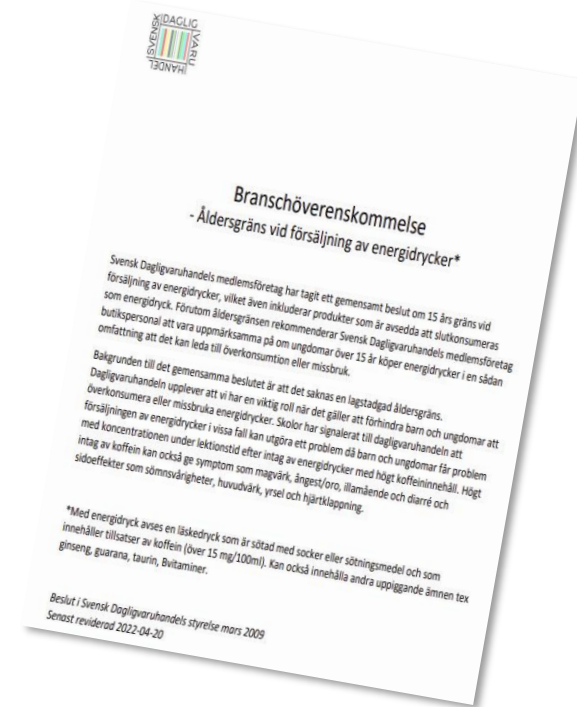
Multi-buys

Styrmedel i Sverige - livsmedel

- Näringsrekommendationer
 - Allmänna kostråd
 - Livsmedelslagstiftning (ej om tillstånd för försäljning, åldersgränser, marknadsföring – jmf alkohol och tobak)
-

Styrmedel – vad kan göras?

- Frivilliga överenskommelser inom branschorganisationer
- Reglering som omfattar alla
- Punktskatter

WHO - marknadsföring

WHO rekommenderar länder att införa policyer för att begränsa marknadsföring av livsmedel med högt innehåll av salt, sockerarter och mättat fett, till exempel chips, läsk, godis och snabbmat, som barn exponeras för, under vissa villkor. Dessa policyer bör:

- vara obligatoriska att följa
- skydda barn i alla åldrar
- använda en statligt framtagna näringsprofilmodell för att avgöra vilka livsmedel som inte får marknadsföras
- vara tillräckligt omfattande för att minimera risken för att marknadsföringen flyttar till andra medier, till andra kanaler inom samma medium eller till andra åldersgrupper
- begränsa marknadsföringens kraft att övertyga, till exempel genom att använda känslomässiga budskap, figurer, spel, interaktivt innehåll eller influerare och kända personer

Förslag från Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket

Utred förutsättningar att begränsa marknadsföring av ohälsosamma livsmedel som barn och unga exponeras för med syfte att minska konsumtionen

WHO – Ekonomiska styrmedel

WHO tog 2024 fram riktlinjer och rekommendationer för implementering av policyåtgärder som skatt på sockersötad dryck, skatt på livsmedel som inte bidrar till en hälsosam livsmedelskonsumtion och subventioner på livsmedel som bidrar till en hälsosam livsmedelskonsumtion

**Folkhälsomyndigheten,
Livsmedelsverket och Statskontoret**

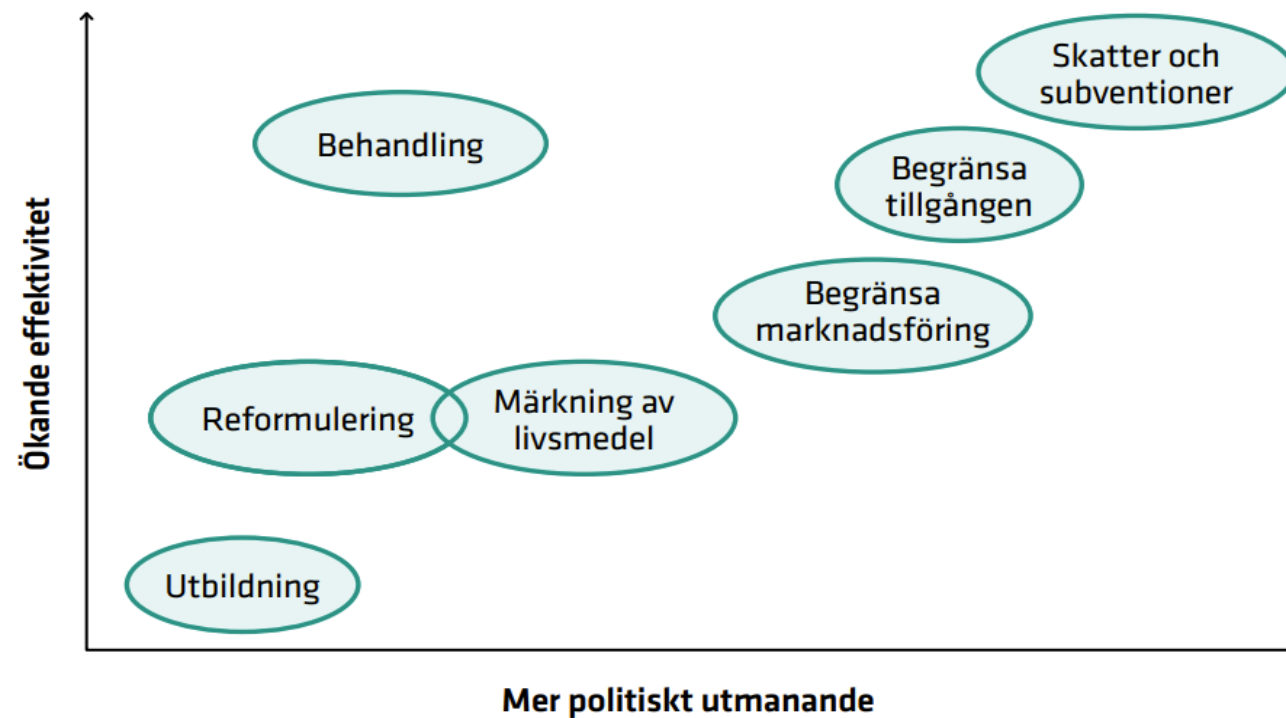
Det finns tillräckligt med underlag för att göra en utredning om införande av punktskatt

Tabell 1. WHO:s rekommendationer om skatt eller subventioner på livsmedel

Policyåtgärd	Rekommendation (a)	Effektstorlek (tillförlitlighet) (b)
Skatt på sockersötad dryck	Stark för	Stor (måttlig)
Skatt på livsmedel som inte bidrar till en hälsosam kost	Villkorad för	Stor (mycket låg)
Subventioner på livsmedel som bidrar till en hälsosam kost	Villkorad för	Går inte att bedöma (mycket låg)

(a) GRADE EtD (Grading of recommendations assessment, development and evaluation and Evidence to Decision framework. Läs mer om rekommendationernas betydelse i faktabladet *WHO:s metod för att ta fram riktlinjer och rekommendationer* (b) Tillförlitligheten i resultatet enligt GRADE.

Effekt och politisk utmaning med olika styrmedel

Styrmedel eller inte

I grunden är det kanske en värderingsfråga att införa styrmedel – även om Regeringsformen ställer stora krav på det allmänna

Men är det en värderingsfråga att behandla olika hälsopåverkande faktorer principiellt olika?

Tack

Håll dig uppdaterad via vår webbplats,
vårt nyhetsbrev och våra sociala medier.

Folkhälsomyndigheten

www.fohm.se • fohm.se/nyhetsbrev • Sociala medier • Podden Liv & Hälsa